

INTERVJU

RAZGOVARALA Ana Gruden
 FOTOGRAFUE Ines Novković

S

nježana Abramović Milković jedno je od onih imena koja su trajno obilježila hrvatsku izvedbenu scenu. Karijeru je počela najprije kao plesačica i koreografkinja, potom je bila dugogodišnja umjetnička voditeljica Zagrebačkoga plesnog ansambla, a danas je ravnateljica Zagrebačkoga kazališta mladih već treći mandat. Njezin profesionalni put ne prati linearni obrazac. Od baletnih početaka u Šibeniku preko eksperimentalne biologije na PMF-u do ključne uloge u razvoju suvremenog plesa i kazališta u Hrvatskoj, Abramović Milković dosljedno spaja umjetničku intuiciju i organizacijsku preciznost.

Generacija koja je osamdesetih gradila prostor za suvremeni ples pamti ju kao jednu od onih koji su inzistirali na vidljivosti i priznanju plesne umjetnosti – od borbe za institucionalno uvažavanje do međunarodnih gostovanja i koprodukcija. Kao ravnateljica ZKM-a, kazališta koje je i prije njezina dolaska imalo snažan međunarodni ugled, preuzela je izazov očuvanja visoke razine i davanja vlastitog pečata repertoaru, produkciji i međunarodnoj suradnji.

U razgovoru koji slijedi govori o počecima, generacijskim zanosima, prijelazu iz plesa u kazalište, vođenju velikoga kolektiva, međunarodnim ambicijama, ali i o stalnoj potrebi da se publika razvija jednako kao i umjetnici.

Kako ste se počeli baviti plesom?

Vjerujem da je želja mnogih djevojčica, ali i dječaka, da budu na sceni i da se izraze pokretom. To je bio poriv koji je bio jači od mene. Odrasla sam u Šibeniku koji je u to vrijeme imao jaku glazbenu školu, ali nije imao plesnu školu. No, imala sam sreću da sam upoznala gospođu Sokolu Draganić koja nas je vodila u vilu kod Ane Roje gdje smo vježbali balet. Kada sam kasnije došla u Zagreb, paralelno sam završila gimnaziju i plesnu školu Ane Maletić (zvanu ritmička škola), a Lela Gluhak Buneta pozvala me u Zagrebački plesni ansambl, tako da sam se nastavila baviti plesom. U tim sam godinama samo znala da želim plesati. Bile su to, kako kažu, lude osamdesete, kada smo u GSC Kulušiću radili predstave, kada se puno razgovaralo o filmu, kazalištu, gostovanjima. Eurokaz je tada počinjao, što je sve na mene dosta utjecalo.

Uz sve to, završili ste eksperimentalnu biologiju na PMF-u, što je dosta zahtjevan studij.

Povela me generacija, željela sam studirati društvene znanosti, upisati povijest umjetnosti, ali se to promijenilo zbog ritmičke škole. Naime, morala sam promijeniti tur-nus u 5. gimnaziji koju sam pohađala (zbog ritmike) i dospjela sam u matematički razred. Smatram da većina osamnaestogodišnjaka ne zna što uistinu želi, pa sam se tako i ja povela za većinom svojih kolega iz razreda i otišla na PMF. Zanimljivo mi je da se danas puno govori o STEAM-u gdje uz znanost i matematiku ravnopravno stoji i arts/umjetnost. Za bilo koji posao jako dobro dođe ta vrsta razmišljanja, tj. ti različiti pristupi. Dakle, nije samo kreativnost ta koja vas vodi kada se bavite kulturom, već i neka racionalnost i logika. Tako da mislim da taj studij ipak nije bilo uzaludan. Cijela moja generacija bila je izuzetno ekološki osviještena, pa iako me znanost nikada nije posebno zanimala, željela sam se baviti ekologijom. Moja tadašnja najbolja prijateljica otišla je na doktorat u Ameriku i danas se bavi morskom kulturom. Mene je također zanimala zaštita prirode, ali život me ipak odnio u nekom potpuno drugom smjeru.

Bila sam jedna od onih u svojoj generaciji koji su težili tomu da se suvremeni ples etablira, od uključivanja u Nagradu hrvatskoga glumišta do toga da podignemo svijest o tome što radi suradnik za scenski pokret, jer kritičari tog doba uopće to nisu razumjeli. Pa onda i do osnutka plesnih studija na Akademiji.

Vodili ste godinama Zagrebački plesni ansambl.

Da, i željela sam napraviti veliki ansambl – imali smo osam-devet stalnih plesača, no jako je teško na nezavisnoj sceni zadržati veći broj umjetnika, ali jako sam ponosna da je Zagrebački plesni ansambl tih godina bio u svojem sjajnom periodu. Imali smo mnogo samostalnih umjetnika koju su pripadali ansamblu. Željela sam napraviti kompaniju koja je jaka.

Bavili ste se i koreografijom. Jeste li se bolje osjećali u koži plesačice ili koreografkinje?

Bolje sam se osjećala kao plesačica, voljela sam biti u izvedbi. Inače smatram da bi plesači najprije trebali sa-zrijeti plesački, pa tek onda krenuti u koreografske vode. Rijetko se dogodi da netko jako mlad može kvalitetno koreografirati, iako ima iznimaka. No, u većini slučajeva, treba sku-piti iskustvo, jer koreografija nije samo spoj pokreta. Morate





**ZKM IMA SVOJU PUBLIKU
 KOJA CIJENI NAŠ NAPOR
 DA GOVORIMO O TEMAMA
 KOJE SECIRAJU DRUŠTVO**

imati neku ideju, nešto što želite reći. Uglavnom, ne radite na osnovi teksta, nego na osnovi autorske ideje koja mora imati dramaturšku liniju, tako da je to dosta zahtjevno. Radila sam koreografije i u operama pa sam s vremenom napravila i neke svoje cjelovečernje koreografije.

Na što ste najponosniji u razdoblju dok ste vodili ZPA?

Jako sam ponosna na to što smo gostovali na mnogim inozemnim pozornicama, radili koprodukcije, pa i na to da smo imali stabilnu strukturu ansambla. Gostovali smo na jako zanimljivim festivalima. Primjerice, samo smo na Seoul Dance Festivalu bili dva puta; zatim smo gostovali u Meksiku, Francuskoj, Španjolskoj, Italiji, Izraelu, Egiptu i dr. Ta internacionalizacija bila mi je jako važna, na taj se način podizala razina, ne samo zanatska nego i umjetnička.

Godine 2020. osnovali ste Festival plesa i neverbalnog kazališta Svetvinčenat. Koja je bila ideja iza toga?

Ideja Festivala plesa i neverbalnog kazališta u Svetvinčentu proizašla je iz potrebe da suvremeni ples dobije vlastiti, autonomni prostor – i umjetnički i geografski. Željela sam stvoriti festival koji neće biti tek dio širega ljetnog programa, nego mjesto isključivo posvećeno suvremenom plesu i neverbalnom kazalištu. U vrijeme kada ples nije imao pristup velikim, etabliranim ljetnim festivalima, ideja je bila preokrenuti perspektivu: umjesto da domaći umjetnici traže prostor na velikim pozornicama, da stvorimo platformu na koju će strani umjetnici i publika dolaziti u Hrvatsku. I to je zaista bio veliki pothvat, bilo je puno problema u početku, ali taj je festival imao zaista lijepe dane. Trajao je 25 godina i više ne postoji. Godine 2010. ustanovila sam Mediteranski plesni centar kao prostor za rezidencije u kojem bi plesne grupe stvarale tijekom cijele godine. Gledala sam to kao na nekakvo proširenje festivala. Taj centar još uvijek radi i jako sam sretna što je tako

dobro prihvaćen i što se zahvaljujući meni dogodio.

Od 2014. ravnateljica ste ZKM-a, ove vam godine završava treći mandat. Što vas je motiviralo da iz plesa odete u kazalište?

ZKM je jedno posebno kazalište u kojem se isprepliću glumačke vještine s fizičkim vještinama, rade se predstave koje se temelje na ansamblu, svi su jako angažirani, a suvremeni ples također je jako utjecao na suvremeno kazalište, tako da je to nešto što je meni blisko.

Dok sam vodila ZPA, radila sam menadžerski dio posla. Imala sam velikih izazova, pa i oko festivala u Istri: od budžeta, dogovaranja s inozemnim grupama do tehničkih stvari. To zaista čovjeka formira, tako da sam jako puno naučila. Koliko mi je god bilo teško na nezavisnoj sceni, ta mi je scena dala podlogu za snalaženje u nepovoljnim i nepredvidivim situacijama, poput korone recimo. Kada sam saznala da Dubravka Vrgoč odlazi iz ZKM-a u HNK, dugo sam sama sa sobom pregovarala o tome da se javim na mjesto ravnateljice ZKM-a.

Kako su vas dočekali u ZKM-u?

Bilo je dosta skepse s obzirom na to da dolazim iz drugog miljea, međutim meni je bio izazov pokazati da znam raditi, da znam procijeniti kako dalje, ali nije bilo jednostavno.

Je li se ideja s kojom ste došli promijenila u ova tri mandata? Na što ste najponosniji?

ZKM je prije nego što sam ja došla bio već jako dobro brendirano kazalište, imao je jako dobre internacionalne suradnje. Trebalo je pokazati da nećemo pasti otkada sam ja tu. Trebalo je dakle najprije zadržati razinu, a s vremenom sam



željela dati i neki svoj pečat. U početku je bilo dosta novinarskih upita o tome hoće li kazalište ostati na istoj razini, i to je bio baš težak zadatak, bilo mi je važno da se ne poskliznem. No, mislim da smo napravili neke sjajne predstave, koprodukcije, gostovanja: *Hinkemann*, *Črna mati zemla*, *Braća Karamazovi*, *Jezik kopačke*, *Max*, *Mischa* i *ofenziva Tet*, *Eichmann u Jeruzalemu*, *Dobro je dok umiremo po redu*. To su sve naslovi koji će ostati zapisani u kazališnoj povijesti. Zatim smo se jako posvetili digitalnom marketingu, tako da smo, kada se dogodila korona, bili jako aktivno kazalište u virtualnim sadržajima. Svaki trenutak težine iziskivao je dodatnu kreativnost, ne samo rješenje problema već i razmišljanje za dalje. Mi smo prvo kazalište u Hrvatskoj koje je napravilo vlastiti *showcase*, ovo nam je treća godina. I ove nam je godine došlo čak 19 predstavnika i selektora festivala ili direktora kazališnih kuća, koji su odvojili svoje vrijeme i platili avionsku kartu kako bi došli gledati što mi radimo, što znači da smo ih zaintrigirali svojim programom. Ostali su oduševljeni i ansamblom i razinom produkcije.

Imamo i financijskih limita, jer u svemu tome morate imati i punu dvoranu. Mi smo kultura. Dok u umjetnosti imate pravo uzeti sebi vrijeme, pogriješiti, stvarati, mi u kulturi moramo ispunjavati planove.

Jeste li zadovoljni financijama?

Ova i prošla godina puno su nam lakše nego prethodno razdoblje, no ove galopirajuće cijene ne idu nam u prilog, ali naš osnivač Grad Zagreb dobro nas prati. Imamo i vlastiti prihod koji najviše ulažemo u program i opremanje. Ono čega se ja najviše bojim jest riznica, jer kada se uđe u riznicu, mi ne možemo tom brzinom raspolagati vlastitim sredstvima, a to je nešto što se na državnom nivou zahtjeva od lokalnih samouprava, tako da se bojim da će taj dio priče usporiti poslovni proces jer smo poznati kao kazalište koje je financijski vrlo uredno. Što se tiče budžetiranja, od Grada imamo veliku podršku i za inozemna gostovanja, programske aktivnosti i suradnje. Podržava nas i Ministarstvo kulture koje posebno vrjednuje našu inozemnu suradnju.

Često s predstavama gostujete u inozemstvu, ali dovodite i strane režisere ovamo. Ta međunarodna suradnja jako vam je važna.

Važna mi je prezentacija ne samo zagrebačke nego i hrvatske kulture, pogotovo preko kazališnog izraza. Također, i glumci rastu sa svakim gostovanjem, tako da mislim da je jako važno da nismo samo lokalno orijentirani, nego da vidimo gdje smo u nekome širem europskom kontekstu u smislu kvalitete. Recimo, napravili smo koprodukciju s Nacionalnom dramom iz Vilnusa i sad ćemo gostovati kod njih u travnju. Prošle smo godine imali razmjenu s Nacionalnim teatrom iz Katalonije, vrlo respektabilne kuće. Grad Zagreb treba imati kulturnu ponudu uz inozemna kazališna gostovanja. No, kako mi nemamo budžet za tu programsku liniju, onda pokušavamo razmjenama dovesti inozemne goste, proširiti kulturnu ponudu, ali i sebe brendirati kao kazalište gdje se mogu vidjeti najnoviji trendovi u kazališnoj umjetnosti. Imali smo tako prošle godine i razmjenu sa Slovenskim mladinskim gledališćem, TNC-om iz Barcelone, Shanghai Dramatic Arts Centrom, a gostovalo je i kazalište Maxim Gorki iz Berlina.

Uz sve što radite imate i rezidencije za mlade pisce.

ZKM je jedan veliki kolektiv, 130 ljudi, i mi još uvijek vodimo i Zagrebački plesni centar koji je navodno u procesu odvajanja, imamo tri zgrade. Voditi to sve skupa uopće nije jednostavno. Istaknula bih tu i svojeg suradnika Tomislava Zajeca koji je profesor na Akademiji te pisac i dramaturg koji mentorira mlade pisce koji su ovdje na rezidencijama. On zajedno sa mnom surađuje na kreiranju repertoara, zaista je sjajan i jako talentiran.

Upravo smo zatvorili natječaj za dramski tekst u sklopu Europskoga rezidencijalnog programa za dramske pisce. ZKM je već treću godinu dio te mreže, zajedno s uglednim europskim institucijama poput španjolskog Centro Dramático Nacional, briselskog KVSa, Litavskoga nacionalnoga dramskog kazališta iz Vilnusa te festivala Actoral iz Marseillea. Ovogodišnja je rezidentica Nikolina Rafaj.

Provodi se i naš Bienalni program namijenjen etabliranim autorima; ove je godine rezident Espi Tomičić. Za mlade autore razvili smo godinu *Budućnost je ovdje*, u sklopu kojeg mladi Matej Opolcer do svibnja razvija svoj tekst uz mentorstvo prof. Tomislava Zajeca.

Možete li unaprijed znati hoće li neka predstava biti hit?

To je jako zanimljivo, nekada neka predstava bolje prođe kod kritike, a nekada kod publike. Ponekad napravimo sve preduvjete da predstava bude hit, ali nema recepta za uspjeh, naprosto se moraju poklopiti silnice. Dajemo si pravo i na predstave koje su, da tako kažem, teže za gledanje, jer smatram da se percepcija gledanja predstava također vježba. Radimo na tome da pokažemo različitost redateljskih pristupa jer je sigurno da je publici koja dođe na predstavu nakon cjelodnevnog rada puno lakše gledati nešto što je *storytelling* ili duhovito, ali naš je krajnji cilj i razviti publiku koja promišlja i gleda kritički te koju nešto dira na dobar ili na loš način. Fantastično je kada publika dođe u kazalište i svi govore o predstavi, naravno, ali publika ima svoj život, to više nema veze ni s kritikom ni s marketingom. ZKM ima svoju publiku koja cijeni naš napor da govorimo o temama koje seciraju društvo. Vidim taj tip publike i po mrežama i načinu na koji nam daju podršku. Uvijek sam govorila i plesačima: nije važno koliko ljudi sjedi u publici, važno je da su to ljudi do kojih će doprijeti predstava, pa makar njih petero.

Otkada ste došli na ovu poziciju, koje su vama najdraže predstave ZKM-a?

Apsolutno *Hinkemann*, zatim *Črna mati zemla*, *Braća Karamazovi*, *Eichmann u Jeruzalemu*. Tu je još jako dobrih predstava, ali ovo su moje *highlight* predstave. Primjerice, predstava *Sin, majka i otac sjede za stolom i dugo šute* te zatim *Max*, *Mischa* i *ofenziva Tet* jako su mi drage, ali su to novije predstave.

Koji su vam planovi do kraja ove sezone?

Nina Raić Kranjac sada u ožujku postavlja Krležine *Logor/Golgota*, zatim će Oliver Frlić raditi *Vještice iz Salema* Arthura Millera, a premijera je planirana za svibanj, dok Patrik Sečen sprema *Nikaragvu* Vida Adama Hribara. ■